

Intervju z Janjo Bogataj

Pogovarjala se je
Tamara Malešević,
Zavod RS za šolstvo

Kako kot ravnateljica in predsednica Skupnosti vrtcev ocenjujete pomen sodelovanja, povezovanja in aktivne vloge svetovalnih delavcev v vrtcih v sedanjem času znotraj vrtca in navzven?

Področje svetovalnega dela v vrtcu je tako pomembno, da si vrtci v Sloveniji ne predstavljamo več delovanja brez njegove podpore. Zato je bil že pred mnogo leti pri Skupnosti vrtcev Slovenije ustanovljen Republiški aktiv svetovalnih delavcev. Prepoznali smo veliko potrebo po združevanju, medsebojni izmenjavi praks, delitvi izkušenj in tudi medsebojni podpori in pomoči. Če kdaj, smo to medsebojno podporo in povezanost prepoznali v času epidemije, ko smo si lahko pomagali z različnimi in uporabnimi praktičnimi nasveti. Bistvo povezovanja je izmenjava izkušenj in praks različnih vrtcev v našem prostoru. Svetovalne delavke ob poznavanju predšolske pedagoške vzgoje življenje in delo v vrtcu pogosto obogatijo še z znanji s področij, na katerih so se izobraževale. Iz leta v leto se področje svetovalnega dela spreminja, vedno znova prihajajo novi izzivi, ki pa niso več povezani samo s postopkom vpisa otrok v vrtec. Danes svetovalno delo v vrtcu pomeni mnogo več in zato so srečanja republiškega aktiva svetovalnih delavk tako pomembna, saj na njih razpravljamo o aktualni problematiki otrok in družin, s katero se srečujemo vse pogosteje. Vsebine, ki so izpostavljene na aktivu svetovalnih delavk, so večkrat izpostavljene tudi na upravnem odbo-

ru Skupnosti vrtcev Slovenije, in če je le mogoče, oblikujemo skupno stališče do predloga, ki ga posredujemo na ministrstvo za šolstvo ali na drug ustrezen naslov. V praksi ugotavljamo, da prepočasi prihaja do sistemskih sprememb, zato v vrtcih sami iščemo rešitve. Največkrat je za majhen premik navzgor ključno dobro sodelovanje vzgojiteljice, svetovalne delavke in vodstva vrtca. Svetovalne delavke so zaradi svoje vloge in specifičnih znanj izjemno pomemben deležnik pri sprejemanju strateških odločitev, načrtovanju in iskanju novih poti znotraj vrtca, v lokalnem okolju in tudi širše.

Kako zadostno ravnateljci oz. Skupnost vrtcev poznajo kurikularni dokument Programske smernice – svetovalna služba v vrtcu iz leta 1999, kako spremljate in ocenjujete njegovo veljavnosti in uporabnost po teh letih? Ali je ta dokument dober okvir za svetovalno delo glede na različna okolja in specifične, v katerih se nahajajo vrtci?

Večina ravnateljev ta dokument pozna in ga ocenjuje kot dobrega. Je pa tudi res, da se je v zadnjem obdobju v vrtcih zamenjalo precej ravnateljev, ki se morajo ukvarjati z izzivi sodobnega časa. V svoji sedemnajstletni praksi ravnateljavanja sem spoznala, da so vrčevska okolja v Sloveniji lahko tudi zelo različna. Takšni so tudi izzivi za predšolsko prakso in ravnatelja ter tudi za svetovalno delo. Menim, da mora biti svetovalni delavec sam zelo proaktiven, razmišljujoč, inovativen in empatičen v svo-

jem okolju, da začuti utrip in dinamiko okolja ter da se skupaj z vodstvom vrtca lahko odziva nanju. Svetovalno delo že dolgo ne narekuje več rutine, pač pa neprestano delo, učenje in strokovno raziskovanje.

Meni osebno in kolegicam v Skupnosti se zdijo Program-ske smernice zelo pomemben dokument in so osnovno izhodišče, ki dobro okvirja delo svetovalne službe tudi v sedanjem času, tudi po toliko letih od njegovega nastanka. K temu konceptualnemu izhodišču bi dodala, kako izjemno pomembno je, da svetovalne delavke v vrtcu skrbijo za vseživljenjsko profesionalno izobraževanje, za lastno fleksibilnost in odprtost ter da raziskujejo v svoji stroki.

Kako vi osebno in drugi ravnatelji znotraj Skupnosti vrtcev razmišljate o možnosti izbire pri zaposlovanju različnih izobrazbenih profilov v svetovalni službi – med pedagogi, psihologi, socialnimi delavci in socialnimi pedagogi, inkluzivnimi pedagogi idr.?

Ravnatelj mora biti vizionar, mora imeti vizijo vrtca, mora vedeti, kakšen strokovni tim želi imeti ob sebi in kam želi peljati vrtec. Poznati mora ljudi in okolje, v katerega je umeščen vrtec, in v katerih profilih prepozna specifična znanja, da mu bodo v oporo pri načrtovanju in uresničevanju njegove vizije, da se bo vrtec lažje odzival na potrebe otroka, družin in lokalnega okolja. Ključ do uspeha je predvsem v osebnostni naravnosti in sodelovanju obeh. Svetovalni delavec v vrtcu nikakor ne sme pristati na to, da bo zgolj uslužbenec za določene naloge. Delovno mesto svetovalnega delavca je tako široko, da tako rekoč vsak dan lahko vidiš nov izziv, in narobe je, če se te vsaj malo ne dotakne in se ne odzoveš nanj. Vsaka organizacija in tudi vrtec se razvija in gre naprej takrat, kadar se dogajajo spremembe in premišljene izboljšave. Svetovalni delavec, če je dober, lahko v vrtcu skupaj z ravnateljem v vodstvenem timu naredi veliko pozitivnih sprememb in s tem pušča v okolju trajne sledi. Težko bi se opredelila glede posameznega profila, izbirala bi med vizionarji in tistimi osebami, ki zmorejo veliko mero empatije in odločnosti, ter tiste, ki imajo znanje. Danes šteje strast do opravljanja poklica mnogo več kot pa sam izobrazbeni profil, ker se je treba na problematiko odzivati takoj – in še to je včasih prepozno.

Poudarili ste pomen sodelovanja svetovalne službe z vodstvom vrtca. Kako še povečati sodelovanje oz. sinergijo med vodstvom in svetovalno službo v vrtcu?

Janjo Bogataj je po osnovni šoli pot vodila na srednjo vzgojiteljsko šolo v Idrijo, kjer je bivala v Dijaškem domu. Za otroke s posebnimi potrebami, ki so obiskovali šolo s prilagojenim programom in bivali v tem domu, je v svojem prostem času prostovoljno izvajala različne delavnice. Večina teh otrok je imela govorno jezikovne težave, kar je prispevalo k odločitvi za študij surdopedagogike – logopedije na Pedagoški fakulteti v Ljubljani. Njena prva zaposlitev je bila na Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani. Po štirih letih jo je pot vodila v razvojni oddelek v Vrtec Škofja Loka, kjer je pridobivala dragocene profesionalne izkušnje z otroki in starši 11 let. V tem obdobju je bila tudi aktivna članica Društva Sožitje. Od leta 2004 je ravnateljica Vrtca Škofja Loka, leta 2017 je bila izvoljena za predsednico Skupnosti vrtcev Slovenije, ki jo še vedno uspešno vodi.

Ne predstavljam si vodstvenega tima brez svetovalne službe. Menim, da morata ravnatelj in svetovalna služba delovati sinhrono in si sproti izmenjevati informacije. Potrebe po strokovnih znanjih svetovalnih delavk so v vrtcih čedalje večje. Podpore in pomoči ne potrebujejo samo otroci, potrebujejo jo čedalje bolj tudi starši in zaposleni. V naši državi imamo sicer normativno ureditev za zaposlovanje svetovalnih delavcev v vrtcih (Pravilnik o normativih za opravljanje predšolske vzgoje), vendar se bojim, da bo trajalo predolgo, da se bo korigiral glede na potrebe na terenu. Vrtci v Sloveniji so precej večji, kot jih poznajo v tujini, in težko je v globino prepoznati vso problematiko v oddelkih vrtca. Ob velikih kadrovskih menjavah je tudi otežena komunikacija z vzgojiteljicami in posledično tudi s starši. Zato brez podpore ravnatelja in jasnih pričakovanj, ki so znotraj vrtca jasno artikulirana, svetovalna služba težko dobro opravi svoje delo. Ravnatelj je odgovoren za položaj svetovalne službe v vrtcu, ostalo pa opravi aktivna in samoiniciativna osebnost. Brez proaktivnega sodelovanja in lastne aktivnosti svetovalne službe tudi ravnatelj sam ne more kaj dosti, ker ima preveč drugih obveznosti. Pomembna sta redna obveščenost in tesno sodelovanje pri pomembnih odločitvah: dvosmerna in intenzivna komunikacija z vsemi deležniki.

Ravnatelj vrtcev prepoznavamo velik prispevek svetovalnih delavk pri tesnem sodelovanju z vzgojiteljico, pri kritičnem vpogledu v delovanje posameznega oddelka in oddelke vrtca, pri doslednem opozarjanju na težave in uspehe. Njihov prispevek prepoznavamo tudi pri pripravi čudovitih predavanj za starše, pri svetovanju na daljavo v času epidemije, v podpori strokovnim delavcem pri neodzivnih starših oz. pri sodelovanju s strokovnimi aktivni znotraj vrtca.

Programske smernice opredeljujejo tri vrste dejavnosti v svetovalni službi: dejavnosti pomoči, razvojno preventivne dejavnosti ter dejavnosti načrtovanja, spremljanja in evalvacije. Svetovalne delavke poročajo, da v njihovi izvedbeni praksi obstaja veliko neravnovesje med temi tremi vrstami dejavnosti oz. da prevladujejo dejavnosti pomoči. Kako to komentirate?

Pritrjujem vaši oceni, da prevladujejo dejavnosti pomoči, in razumem to težavo svetovalnih delavcev. To v vrtcih opažamo vsi, še posebej v zadnjem obdobju, ko samo še »gasimo« neko urgentno stanje. Veliko problematike se je nabralo v vrtcih, in danes starši že v postopku vpisa otroka v vrtec potrebujejo veliko podpore, informacij in navodil. Da o vsej birokraciji, ki jo ta

postopek prinaša s seboj, sploh ne govorim. V tem delu se je svetovalna služba zelo spremenila in postaja veliko preveč birokratska, vodi se preveč administrativnih postopkov. Veliko je tudi sicer različnih evidenc, izzivi pa se večajo tudi zaradi porasta števila otrok s posebnimi potrebami, otrok priseljencev, razvajanosti, psihosomatskih motenj, dolgotrajno bolnih otrok, otrok ločenih staršev, umrlih staršev, istospolnih staršev idr. Ob vseh teh izzivih dejansko ne moremo ostati nemi, moramo se odzivati, in tako zmanjka časa za drugi dve področji dejavnosti – razvojno preventivo ter načrtovanje, spremljanje in evalvacijo. Če bi bile te dejavnosti razporejene sorazmerno, bi lahko govorili o razvojni usmerjenosti, tako pa lahko govorimo zgolj o nujni pomoči. Ob tem spoznanju lahko ugotovimo, kako šibko je vrednoten normativ za svetovalno službo, ker ob obilici sedanjega dela lahko pokrije le eno dejavnost.

Namen svetovalne službe ni v vodenju evidenc in administrativnem delu, temveč v neposrednem, strokovnem delu s starši, otroki in strokovnimi delavci.

Svetovalnim delavcem ne bi smelo zmanjkati časa, da bi evalvirali svoje delo, predstavili svoje uspehe in jih praznovali z ostalimi deležniki, kar je pomemben del procesa, ki prispeva k profesionalnemu razvoju posameznika in posledično tudi vseh v vrtcu.

Kje vidite rešitev za opravljanje velikega števila upravnno-administrativnih nalog, ki se zahtevajo od vrtca?

Odgovorila bi na primeru postopka vpisa otrok v vrtec. Tukaj je priložnost, da na prvem pogovoru s starši svetovalni delavec spozna družino in otroka, kar mu bo v pomoč pri njegovem nadaljnjem delu. Če je ta stik korekten in starš dobi vse potrebne informacije, je 80 odstotkov uspeha opravljene naloge. Temu sledi administrativni del, ki ga vrtci rešujejo različno – ponekod to opravijo pomočnice ravnateljice, tajnice ali svetovalne delavke. Moje mnenje je, da tega ne bi smeli dodeljevati svetovalni službi predvsem zaradi njihovih specifičnih znanj in bi to dejstvo morali sorazmerno upoštevati. Potrebe po specifičnih znanjih, ki jih imajo svetovalne delavke v vrtcih, so prevelike, čas, ki se porabi za administrativni del, pa je predolg, saj v tem obdobju svetovalne delavke zelo težko obiskujejo oddelke in svetujejo strokovnim delavkam.

Kako gledate na letošnji predlog znižanja normativov za svetovalno delo, ki ga je ministrstvo podalo Društvo svetovalnih delavcev v sodelovanju s SVIZ-om?

Moje mnenje gre v smeri popolne podpore znižanju normativa. Tudi sama sem sodelovala v različnih razpravah in sem seznanjena s problematiko mladih po vsej vertikalni. Kot predsednica Skupnosti vrtcev Slovenije pa sem budno spremljala zapise svetovalnih delavk v času epidemije in imam pred seboj jasno sliko, kaj se je dogajalo z otroki in družinami. Sedaj je veliko teh težav koncentriranih v določenih skupinah otrok, in nekatere tudi mlade vzgojiteljice že izgorevajo, ker je toliko izzivov. Razmere podrobno spremljam tudi v našem vrtcu in vem, da v drugem vrtcu ni dosti drugače. Nujno se bo treba začeti ukvarjati s preventivo in sistematičnim delom, sicer bo kmalu hud odziv v osnovnih šolah in kasneje ko strokovne službe ne bodo več mogle pokriti izzivov s terena. V oddelkih vrtca imamo prevelike normative. V začetku šolskega leta, ko oblikujemo oddelke, ne moremo vedeti, koliko otrok bo imelo težave. Šele po uvajalnem obdobju, ki je za vse zaposlene zelo naporno, lahko ugotovimo, kakšno je stanje znotraj oddelkov. Vzgojitelji so največji poznavalci dogajanj z otrokom. Veliko jim pomeni strokovna podpora svetovalnih delavcev, njihov pogled na težave otrok, način, kako lahko vzpostavijo komunikacijo s starši, razumevanje, sočutje, podpora pri razmišljanju, načrtovanju ali pri iskanju zunanje pomoči. Strokovni doprinos svetovalnih delavcev bi bil zagotovo večji, če bi bil normativ spremenjen. Podpiram spremembo, saj bi mnogo težav odkrili in odpravili prej, preventivno delovanje pa bi se intenziviralo. S tem ko bi se odprl prostor za dodatne nove zaposlitve, bi hkrati morali znotraj vrtca poskrbeti tudi za ustrezne prostore, v katerih deluje svetovalna služba, saj iz prakse vem, da tudi to ni povsod dobro urejeno. Vrtci včasih prehitro pristanemo na nižji standard in nas zato tako tudi obravnavajo. Tako kot vsi ostali segmenti v družbi tudi mi zaslužimo dostojne delovne razmere, ki so predpogoj za uspešno delo.

Kakšen je po vašem mnenju prispevek svetovalnih delavcev v času krize zaradi covida-19?

Svetovalni delavci so v času epidemije in zaprtih vrtcev z občutkom in strokovnostjo podprli starše v mnogih stiskah in dilemah. Poznam primere, ko so jih poklicali in povabili k razdeljevanju brezplačne hrane za otroke, organizirali so izmenjavo otroških oblačil in igrač, ker so bile trgovine zaprte, pogovarjali so se o različnih vzgojnih izzivih, intervenirali so v občutljivih primerih nasilja v družini, koordinirali pomoč družinam v ekonomskih stiskah in podpirali družine ob težavah celodnevne

bivanja doma, krepili podporo otrokom posebnimi potrebami in tveganji v razvoju v času zahtevnih epidemioloških omejitev. Pripravili so veliko strokovnih člankov in zapisov, ki so jih objavljali na spletnih straneh vrtca, in nemalokrat bili v podporo tudi zaposlenim v hudih čustvenih in drugih stiskah. Njihov prispevek je bil izjemen in ga ne smemo spregledati.

Kaj je lahko prispevek svetovalnih delavcev v prihodnje? Kako jih lahko podprejo druge institucije?

Vsa družba je trenutno razrahljana. Okrepiti se moramo na področju mehkih veščin, videti posameznika. V tem času vsi potrebujemo več empatije in povezanosti znotraj skupnosti. Dovolj časa smo preživel v osami in vsepovsod lahko prepoznamo veliko egoizma in poudarjanja JAZ. Ne smemo dopustiti, da bi zamrl duh solidarnosti in tovarištva, med katerega štejem tudi medsebojno pomoč. Uspeli bomo le, če bomo dobro povezani v skupnosti, v kateri je pomemben prispevek posameznika. Svetovalni delavci so lahko pri tem odlični moderatorji, ki z dobrimi projekti in močnimi sporočili povezujejo v skupnost različno misleče, različno stare in različno izobražene generacije. Graditi je treba vključujočo družbo in se odzivati na izzive, ki jih bo prinašala s seboj. Pri tem ne smemo pozabiti na kritično mišljenje, ki podpira prave odločitve in določa smer delovanja. Življenju je treba ponovno dati optimizem, veselje ob občutkih zmage ter si dajati medsebojno podporo.

Kako gledate na vlogo digitalne tehnologije v današnjih časih?

Digitalna tehnologija je postala del našega življenja. V zadnjem obdobju soočanja z epidemijo še mnogo bolj. Ni pa to bistvena metoda dela v vrtcu in jaz sem pristaš varne in skrbno načrtovane tehnologije pri delu z otroki. Nobena tehnologija ne more nadomestiti odnosa do sočloveka. Prav žalostna sem, ko v garderobi vrtca vidim dve leti starega otroka z mobilnim telefonom v roki, da dovoli staršu, da ga v času, ko on rokuje z napravo, ta lahko preobuje in sleče. Ko tak otrok vstopi v oddelok, potrebuje kar nekaj časa, da pristopi k dejavnosti, in še takrat je ta kratkotrajna in ga ne zanima. Žal imamo tudi v predšolskem obdobju že veliko otrok, ki kažejo odvisnost od digitalnih naprav, in če sem iskrena, tudi zaposlenih. Uporaba mobilnih naprav je postala pretirana in nas vse vleče v odvisnost in suženjstvo. Menim, da je dovolj zgodaj, če se otrok v predšolskem obdobju s

temi napravami srečuje le občasno in še to ob prisotnosti staršev. Sicer pa čim več proste ustvarjalne igre v naravnem okolju, kjer otroci preizkušajo svoje moči, iznajdljivost, ustvarjalnost in vzdržljivost. Naravni materiali so in bodo še vedno najboljši.

Programske smernice vsebujejo pomembno poglavje – sodelovanje z zunanjimi ustanovami, kot so npr. center za celostno zgodnjo obravnavo, osnovna šola ali center za socialno delo.

To, kar je zapisano v smernicah, je primer izvrstnega delovanja svetovalne službe. V praksi je to odvisno od značilnosti posameznika in okolja. Včasih je treba vložiti zelo veliko navora, da se vzpostavi dobro sodelovanje z neko institucijo, včasih kljub velikim naporom ni želenega uspeha. Ravnateljice in svetovalne delavke mi pogosto poročajo o različnih izkušnjah in praksah. Vodstvo vrtca lahko svetovalni službi veliko pomaga, če vzpostavi prvi kontakt in v nadaljevanju spremlja aktivnosti. Pomembno je tudi, da se vključi, kadar pride do zadrege. Kljub vsemu pa menim, da bi sorodne institucije morale bolje in čim večkrat sodelovati, se pogovarjati in graditi enotno strategijo v dobrobit otroka in njegove družine. Odločati bi morale izključno po strokovni presoji in ne po subjektivnih odločitvah staršev ali drugih deležnikov. Večkrat bi morali odpirati strokovne razprave, tudi če so kritične. To običajno prinese nov zagon in prostor za razmišljanje o drugih možnostih.

Vidim, da so se v zadnjem času okrepile strokovne usmeritve glede odložitve všolanja otrok in so že vidni rezultati v manjšem številu odlogov. Tudi vrtci smo lahko boljši, kot smo, smo pa lahko tudi suvereni mentorji drugim. Seznanjena sem, da centri za zgodnjo obravnavo po Sloveniji delujejo različno učinkovito. Pri tem bi morali poenotiti strategijo in zahtevati enakovredne obravnave in delovanje v vseh okoljih. Znano mi je, da včasih težko steče komunikacija tudi s podporo ravnatelja, zato bo treba nekaj več na tem področju storiti na državni ravni in našem ministrstvu.

Kako lahko razumemo trend povečanja všolanja – starši bolj zaupajo vrtcu kot šoli?

Vrtec je okolje, v katerem je maksimalno dobro poskrbljeno za otroka; je varno, ljubeče, zagotavlja popolno dnevno oskrbo in otroci se v tem okolju običajno počutijo dobro. V tem okolju uživajo tudi starši in si nabirajo izkušnje. Ni popoldanskih obveznosti, če pa so, so znotraj vrtca in so prijetne. Šola za starše in otroke

pomeni spremembo v življenju in drugačno organizacijo družine. Mnogi starši se tega bojijo, bojijo se tudi, da njihov otrok ne bi bil uspešen. Izzivov družin je veliko, zato je pomembno, kako vrtec svetuje staršem. Tukaj je zelo pomembna vloga vzgojiteljice in v nadaljevanju tudi svetovalne delavke. S premišljenim, korektnim in strokovnim pogovorom staršem lahko zelo pomagamo pri njihovi odločitvi o všolanju otroka.

Kako vrtci sistematično prispevajo k ozaveščanju staršev o razumevanju pripravljenosti za vstop otroka v šolo, da se ne bi zgodili neopravičeni odlogi in da bi pomagali staršem, da ne bili prezaščitniški do svojih otrok?

Skoraj petnajst let imamo v vrtcih že načrtovane aktivnosti, povezane s prehodom otrok v osnovno šolo. Ob podrobnem spremljanju napredka otrok v oddelkih in predavanja svetovalnih delavk za starše na to tematiko menim, da je ključen individualni pogovor s tistimi starši, ki dvomijo ali se odločajo drugače, kot priporoča vrtec. Na množičnih predavanjih se starši običajno ne želijo postavljati z vprašanji in to ni primeren prostor za pogo-vore o posameznem otroku. Primerno je, da vzgojiteljica ob podpori svetovalne delavke s starši vzpostavi dialog na temo prehoda iz vrtca v šolo za posameznega otroka, pri čemer se izpostavijo njegova močna in šibka področja. Če pa se zgodi odlog všolanja, je pomembno ozavestiti starše o pomenu njihovega deleža odgovornosti pri nadaljnjem razvoju otroka. Sicer pa menim, da bi bilo prav, da bi o tem odločala stroka, ki jo predstavlja strokovna skupina.

Kaj bi bilo vaše sporočilo svetovalnim delavkam?

Najprej bi se jim iskreno zahvalila za vse opravljeno delo.

So nepogrešljive za ohranjanje strokovnosti predšolske vzgoje. So vztrajna in konstruktivno kritična podpora pri uvajanju sprememb. Na podlagi pisem podpore v času aktualne zdravstvene krize vidim, da bdijo, da ohranimo prvine predšolskega obdobja, da bo predšolske-mu otroku v Sloveniji dobro. Želim si, da bi bile s svojo proaktivnostjo prepoznane kot nezamenljiv zagovornik predšolskega otroka in da bodo v pravem času v podporo ravnateljem in ne bodo dovolile, da pride do nestrokovnih posegov v predšolsko vzgojo.

Želim si, da bi ostale zveste kritičnemu mišljenju in da bi vso karierno pot skrbele za svoj profesionalni razvoj.

Še posebej jim želim, da bi znale predstaviti tudi svoje uspehe in jih praznovati s člani svoje ekipe. ■